

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Першы прарэктар

УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
культуры і мастацтваў”

_____ Ю.П.Бондар

“ _____ ” _____ 2011 г.

Рэгістрацыйны № ВД _____ / вуч.

АСНОВЫ КУЛЬТУРЫ МОВЫ І СТЫЛІСТЫКІ

Вучэбная праграма

на спецыяльнасці 1-23 01 11 Бібліятэказнаўства

і бібліяграфія (на напрамках)

напрамку спецыяльнасці 1-23 01 11- 04 Бібліятэказнаўства

і бібліяграфія (філалогія і лінгвістыка)

спецыялізацыі 1-23 01 11-04 01 Беларуская мова і літаратура

Мінск 2011

Складальнікі:

В.А.Гуліцкая, прафесар кафедры беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

А.М.Пісарэнка, дацэнт кафедры беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Рэцэнзенты:

А.С.Дзядова, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства ўстановы адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М.Машэрава”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

С.А.Паўлава, прафесар кафедры менеджменту інфармацыйна-дакументнай сферы ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Рэкамендавана да зацвярджэння:

кафедрай беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 3 ад 24.09.2010 г.);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 3 ад 14.12.2010 г.)

Адказны за рэдакцыю *І.В.Смяян*
Адказны за выпуск *В.А.Гуліцкая*

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

“Асновы культуры мовы і стылістыкі” – гэта тэарэтычная і прыкладная дысцыпліна, галоўнымі *мэтамі* якой з’яўляюцца павышэнне маўленчай культуры студэнтаў, выпрацоўка навыкаў і ўменняў правільнага, нарматыўнага выкарыстання сродкаў мовы ў камунікацыі.

Змест курса “Асновы культуры мовы і стылістыкі” вызначаецца яго *задачамі*:

- узнавіць, сістэматызаваць веды па ўсіх раздзелах мовазнаўства, бо гэта вучэбная дысцыпліна як навука пра дасканалую, нарматыўную, выразную мову цесна звязана з усімі раздзелаў лінгвістыкі, а таксама з логікай, псіхалогіяй, літаратурай, эстэтыкай і інш.;

- фарміраваць у маўленчай свядомасці навучэнцаў паняцце пра агульныя прынцыпы стылістыкі, асновы сістэмнасці стыляў, законы, якія кіруюць функцыянаваннем моўных сродкаў у розных сферах зносінаў, спецыфічныя рысы функцыянальных стыляў, іх гістарычнай зменлівасці, варыянтнасці ў залежнасці ад сферы ўжывання мовы;

- даць неабходную сістэму ведаў пра моўную культуру, асноўныя якасці – паказчыкі добрай мовы, суадносіны сродкаў масавай камунікацыі з культурай мовы, пра стылістычныя рэсурсы, стылістычныя нормы, тыпы іх парушэнняў і шляхі ліквідацыі гэтых парушэнняў, а таксама прамоўніцкае майстэрства;

- навучыць правільна ацэньваць моўныя сродкі і прымяняць іх пры пабудове тэматычна і структурна завершаных, разнастайных паводле жанраў тэкстаў (як пісьмовых, так і вусных);

- садзейнічаць развіццю маўленчай культуры як аднаго з аспектаў фарміравання прафесійнай культуры высокакваліфікаванага спецыяліста;

- удакладніць, развіць уяўленне пра суадносіны сродкаў масавай камунікацыі з культурай маўлення.

Праграма прадугледжвае выкарыстанне сучасных педагогічных тэхналогій па навучанні камунікатыўным формам зносінаў, інфармацыйнай дзейнасці, развіцці культуры маўлення, яго правільнасці, чысціні, лагічнасці, выразнасці, багацці з прымяненнем розных метадаў: трэнінгаў, аналізаў канкрэтных сітуацый, імітацыйных практыкаванняў, правядзеннем круглых сталаў і семінараў-дыспутаў, а таксама разнастайных формаў і спосабаў выкладання тэарэтычнага матэрыялу.

Такія тэхналогіі па фарміраванні разнастайных кампетэнцый, разуменні навуковай і навучальнай інфармацыі, развіцці прафесійнай эрудыцыі актуалізуюць веды, акрэсліваюць сферу іх прымянення ў практычнай дзейнасці, арыентуюць на пастаяннае самастойнае папаўненне ведаў з прымяненнем апошніх навацый, як навуковых, так і метадычных.

Важнай умовай высокай агульнай культуры асобы з'яўляецца валоданне правільным, дакладным, выразным словам роднай мовы.

Студэнты павінны *ведаць*:

1) арфаэпічныя, акцэнталагічныя, арфаграфічныя, граматычныя, лексічныя і фразеалагічныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

2) прычыны парушэнняў літаратурных нормаў і шляхі іх ліквідацыі;

3) пра матываванае адхіленне ад літаратурных нормаў менавіта ў мастацкім стылі;

4) асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення;

5) функцыянальныя стылі, іх характэрныя прыметы, а таксама стылістычныя рэсурсы мовы.

Студэнты павінны *ўмець*:

1) даваць падрабязную характарыстыку прымет усіх функцыянальных стыляў;

2) усведамляць стылёвую структуру кантэксту;

3) размяжоўваць стылістычны і граматычны аспекты, пазбягаючы падмены стылістычнай кваліфікацыі моўных з'яў граматычнай;

4) правільна ацэньваць моўныя сродкі і прымяняць іх пры пабудове тэматычна і структурна завершаных тэкстаў (як пісьмовых, так і вусных);

5) мэтанакіравана выбіраць, асэнсоўваць і выкарыстоўваць выразныя сродкі мовы ў канкрэтных моўных і маўленчых сітуацыях.

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне дысцыпліны “Асновы культуры мовы і стылістыкі” адведзена 90 гадзін, з якіх 50 – аўдыторныя заняткі (26 лекцый, 24 практычных). Рэкамендаваная форма кантролю – экзамен.

Дысцыпліна “Асновы культуры мовы і стылістыкі” цесна звязана з наступнымі дысцыплінамі: “Гісторыя беларускай мовы”, “Лінгвістычны аналіз тэксту”, “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”, “Гісторыя беларускай літаратуры” і інш.

ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Тэмы	Колькасць гадзін		
	усяго	лекц.	семін.
Уводзіны. Прадмет, задачы і змест курса “Асновы культуры мовы і стылістыкі”. Тыпы моўных нормаў	3	2	1
Тэма 1. Арфаэпічныя нормы. Акцэнталагічныя нормы	4	2	2
Тэма 2. Арфаграфічныя нормы	5	1	4
Тэма 3. Граматычныя нормы. Марфалагічныя нормы ў сістэме назоўнікаў	4	2	2
Тэма 4. Марфалагічныя нормы ў сістэме прыметнікаў і прыслоўяў	2	1	1
Тэма 5. Марфалагічныя нормы ў сістэме лічэбнікаў	2	1	1
Тэма 6. Марфалагічныя нормы ў сістэме займеннікаў	1	1	
Тэма 7. Марфалагічныя нормы ў сістэме дзеясловаў	3	1	2
Тэма 8. Сінтаксічныя нормы. Адметнасць некаторых сінтаксічных нормаў беларускай мовы	2	1	1
Тэма 9. Лексічныя і фразеалагічныя нормы	2	1	1
Тэма 10. Функцыянальныя стылі і дакладнасць, спісласць маўлення	3	2	1
Тэма 11. Функцыянальныя стылі і лагічнасць, дарэчнасць маўлення	4	2	2
Тэма 12. Функцыянальныя стылі і чысціня, выразнасць, багацце маўлення	5	3	2
Тэма 13. Афіцыйна-справавы стыль	3	2	1
Тэма 14. Навуковы стыль	2	1	1
Тэма 15. Публіцыстычны стыль	2	1	1
Тэма 16. Стыль мастацкай літаратуры. Гутарковы стыль	3	2	1
Усяго...	50	26	24

ЗМЕСТ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Уводзіны

Прадмет, задачы і змест курса “Асновы культуры мовы і стылістыкі”. Тыпы моўных нормаў

Прадмет, задачы і змест курса, яго тэарэтычная і практычная накіраванасць. Прадмет лінгвістычнай стылістыкі – функцыянальныя стылі як тыпізаваныя разнавіднасці мовы, сродкі мовы з пункту гледжання іх выразнасці, мэтазгоднасці ўжывання ў розных функцыянальных стылях. Аспекты вывучэння лінгвістычнай стылістыкі: апісальная стылістыка, функцыянальная стылістыка, практычная стылістыка, стылістыка мастацкай літаратуры.

Задачы стылістыкі: характарыстыка паняцця “функцыянальны стыль мовы (маўлення)”; вызначэнне заканамернасцей функцыянавання мовы ў розных сферах зносін; класіфікацыя функцыянальных стыляў; узаемадзеянне стыляў і іх цэласнасць; праблема суадносін мовы мастацкай літаратуры з мовай функцыянальных стыляў; вызначэнне стылістычных нормаў і іх гістарычны характар.

Паняцце моўнай нормы. Стылістычная норма. Тыпы моўных нормаў (арфаэпічныя, акцэнталагічныя, арфаграфічныя, словаўтваральныя, граматычныя, пунктуацыйныя, лексічныя, стылістычныя). Дынамічная тэорыя моўнай нормы. Варыянтнасць нормаў.

Маўленчыя памылкі і іх тыпы.

Тэма 1. Арфаэпічныя нормы. Акцэнталагічныя нормы

Вымаўленне галосных і зычных гукаў, іх спалучэнняў на сучасным этапе развіцця мовы. Прычыны парушэння арфаэпічных нормаў. Маўленчыя стылі (поўны, або кніжны; няпоўны, або размоўны, і прастамоўны) як паказчыкі агульнай культуры асобы.

Асаблівасці беларускага націску і прычыны яго нестабільнасці. Вызначэнне месца націску ў некаторых граматычных формах розных часцін мовы: націск у склонавых формах аднаскладовых назоўнікаў (адушаўлёных і неадушаўлёных) мужчынскага роду II скланення; націск у памяншальна-ласкальнай форме прыметніка, у вытворных прыметніках з суфіксамі *-ават-* (*-яват*), *-ат-*, *-ов-* (*-ёв-*), *-арн-* (*-ярн-*) і ін-

шых у формах ступеняў параўнання; націск у зборных лічэбніках; націск у склонавых формах займеннікаў *сам* і *самы*; націск у формах загаднага ладу дзеяслова, у форме 2-й асобы множнага ліку, у прастай форме прошлага часу множнага ліку дзеяслова; націск у дзеепрыметніках і дзеепрыслоўях.

Тэма 2. Арфаграфічныя нормы

Напісанні галосных і зычных згодна фанетычнага і марфалагічнага прынцыпаў у адпаведнасці з правапісам-2008. Асаблівасці ўдакладненняў правапісу вялікай літары. Напісанне слоў разам, праз злучок і асобна. Адметнасць напісання ўмоўных скарачэнняў і правілаў пераносу слоў.

Тэма 3. Граматычныя нормы.

Марфалагічныя нормы ў сістэме назоўнікаў

Марфалагічныя і сінтаксічныя нормы і іх віды. Вырыянтнасць граматычных нормаў.

Адметнасці катэгорыі роду ў назоўніках: варыянтныя родавыя формы; род нескланяльных запазычаных назоўнікаў; род складанаскарочаных назоўнікаў; разыходжанні ў родзе і ліку назоўнікаў у беларускай і рускай мовах. Асаблівасці склонавых канчаткаў назоўнікаў II скланення мужчынскага роду адзіночнага ліку ў родным і месным склонах, назоўнікаў III скланення адзіночнага ліку ў творным склоне, рознаскланяльных назоўнікаў, назоўнікаў у родным склоне множнага ліку. Стылістычная роля словаўтваральных сродкаў назоўнікаў.

Тэма 4. Марфалагічныя нормы ў сістэме прыметнікаў і прыслоўяў

Утварэнне і выкарыстанне формаў ступеняў параўнання. Паняцце элятыву ў беларускай мове. Поўныя і кароткія формы прыметнікаў. Варыянты канчаткаў прыметнікаў жаночага роду. Асаблівасці склонавых канчаткаў прыналежных прыметнікаў. Спецыфіка перакладу прыметнікавых словазлучэнняў. Стылістычная адметнасць формаў суб'ектыўнай ацэнкі прыметнікаў. Утварэнне і функцыянаванне формаў прыслоўя: суб'ектыўна-ацэначных і ступеняў параўнання.

Тэма 5. Марфалагічныя нормы ў сістэме лічэбнікаў

Утварэнне дробавых лічэбнікаў. Ужыванне слоў *паўтара* і *паўтары* з назоўнікамі. Суфіксы зборных лічэбнікаў. Сінтаксічная сувязь лічэбніка з назоўнікам. Асаблівасці склонавых формаў канчаткаў колькасных лічэбнікаў у творным склоне. Адхіленні ад нормы пры выбары колькаснага ці зборнага лічэбніка. Адметнасць ужывання лічэбнікаў у мове.

Тэма 6. Марфалагічныя нормы ў сістэме займеннікаў

Скланенне зваротнага займенніка *сябе*. Ужыванне займеннікавых словаспалучэнняў *не хто іншы, як; не што іншае, як і ніхто іншы не; нішто іншае не*. Роля займенніка ў кантэксце. Стылістычныя асаблівасці выкарыстання займеннікаў. Варыянтнасць займеннікавых формаў у сучаснай беларускай мове.

Тэма 7. Марфалагічныя нормы ў сістэме дзеясловаў

Змяняльныя і незмяняльныя формы дзеяслова. Функцыянаванне асабовых формаў дзеяслова. Рознаспрагальныя дзеясловы. Асаблівасці ўжывання складанай формы прошлага і будучага часоў. Узаемазмяняльнасць дзеяслоўных формаў. Дзеепрыметнік (прадуктыўныя суфіксы дзеепрыметнікаў *-н-, -ан-, -ен- (-ян-), -он-, -т-*; асаблівасці перакладу дзеепрыметнікаў з рускай мовы). Дзеепрыслоўе (утварэнне і заканамернасці ўжывання). Вобразна-экспрэсіўныя магчымасці дзеяслова.

Тэма 8. Сінтаксічныя нормы. Адметнасць некаторых сінтаксічных нормаў беларускай мовы

Каардынацыя галоўных членаў сказа: форма выказніка пры дзейніку, выражаным спалучэннем: а) колькаснага лічэбніка з назоўнікам; б) слоў *многа, мала, колькі, багата, некалькі, шмат* і іншых з назоўнікам; в) лічэбнікаў са словамі *гадоў, месяцаў, тыдняў, мінут, зім, летаў* і да т.п.; г) двух назоўнікаў, адзін з якіх мае значэнне пэўнай або няпэўнай колькасці (*дзясятка, пара, сотня, двойка* і інш. або *процьма, безліч, маса, група* і інш.), а таксама назоўнікамі мужчынскага роду са значэннем прафесіі, пасады, звання. Спецыфіка будовы словазлучэнняў, звязаных сувяззю кіравання. Асаблівасці перакладу сінтаксічных адзінак.

Тэма 9. Лексічныя і фразеалагічныя нормы

Правільнасць выбару слова. Асаблівасці выкарыстання слоў абмежаванага ўжывання ў тэкстах розных стыляў і жанраў. Функцыянаванне стылістычна-афарбаванай лексікі.

Правільнасць маўлення і фразеалагічныя нормы. Варыянтнасць фразем. Стылістычная (узуальная і аказіянальная) функцыя фразем. Устойлівыя выразы і іх пераклад. Традыцыйная і аўтарская перыфраза як сродак намінацыі.

Тэма 10. Функцыянальныя стылі і дакладнасць, сцісласць маўлення

Дакладнасць як камунікатыўная якасць, абумоўленая адпаведнасцю сэнсавага боку маўлення прадметнай рэчаіснасці. Дакладнасць словаўжывання. Суадносіны сінаніміі і дакладнасці маўлення, мнагазначнасці і дакладнасці выказвання, параніміі і дакладнасці. Дакладнасць маўлення і тэрмінасістэмы. Пошук і выбар адпаведнага слова ў перакладах, хрэстаматыях, лексікаграфічных даведніках. Дакладнасць у кантэксце функцыянальных стыляў. Прычыны парушэння дакладнасці маўлення.

Сцісласць (лаканічнасць) маўлення як камунікатыўная якасць, падпарадкаваная закону эканоміі моўных сродкаў, іх рацыянальнаму выкарыстанню. Лінгвістычныя і экстралінгвістычныя прычыны лаканічнасці. Моўная эканомія і моўны этыкет. Сцісласць маўлення ў кантэксце функцыянальных стыляў.

Тэма 11. Функцыянальныя стылі і лагічнасць, дарэчнасць маўлення

Лагічнасць як камунікатыўная якасць, абумоўленая акрэсленасцю, паслядоўнасцю выказвання, доказнасцю аргументаў і абгрунтаванасцю вывадаў. Экстралінгвістычныя і лінгвістычныя ўмовы лагічнасці. Лагічнасць зместу ў звышфразавых адзінствах. Лагічнасць у кантэксце функцыянальных стыляў. Матываванае парушэнне лагічнасці ў мастацкім стылі.

Дарэчнасць як камунікатыўная якасць, якая прадугледжвае ўжыванне моўных сродкаў у адпаведнасці з сітуацыяй (лагічна-эмацыянальным зместам, а таксама складам слухачоў/чытачоў). Тыпы маўленчай дарэчнасці: кантэкстуальная, стылявая, сітуацыйная і асобасна-псіхалагічная.

Тэма 12. Функцыянальныя стылі і чысціня, выразнасць, багацце маўлення

Чысціня маўлення як адпаведнасць яго моўнай норме, незасмечанасць яго нелітаратурнымі словамі (дыялектызмамі, жарганізмамі і інш.), іншамоўнымі словамі, канцылярызмамі і штампамі, словамі-паразітамі. Патрабаванні да ўжывання неалагізмаў. Парушэнне чысціні маўлення як сродак індывідуалізацыі мовы персанажаў.

Выразнасць маўлення як камунікатыўная якасць, што дазваляе падтрымліваць увагу, цікаўнасць слухача/чытача, уплываць на яго думкі і пачуцці. Умовы маўленчай выразнасці. Фанетычныя сродкі выразнасці і мілагучнасці маўлення. Вобразныя сродкі мовы і сродкі стварэння слоўнай выразнасці. Фразеалогія як крыніца маўленчай выразнасці. Граматычныя сродкі экспрэсіўнасці. Паралінгвістычныя сродкі выразнасці. Нераўнамернасць рэалізацыі выразнасці маўлення ў функцыянальных стылях.

Багацце маўлення як аптымальная насычанасць выказвання разнастайнымі лексіка-фразеалагічнымі, марфалагічнымі, сінтаксічнымі элементамі, іх варыянтамі ў адпаведнасці з сітуацыяй, ідэйна-эмацыянальным зместам. Нераўнамернасць выкарыстання моўнага багацця ў функцыянальных стылях.

Тэма 13. Афіцыйна-справавы стыль

Лінгвістычныя і экстралінгвістычныя фактары як аснова класіфікацыі стыляў. Паняцце падстылю і жанру. Прычыны іх размежавання на падстылі і жанры.

Афіцыйна-справавы стыль. Сфера выкарыстання, мэта і змест, характар узаемаадносін.

Прыметы стылю: афіцыйнасць, гранічная канкрэтнасць, сцісласць, дакладнасць, лагічнасць, устойлівая форма падачы фактаў.

Функцыі стылю: паведамленне, канстатацыя бясспрэчных фактаў, якія маюць практычнае значэнне ў адносінах паміж людзьмі, установамі, грамадзянамі і дзяржавай, рэгламентацыя правоў, правілаў, дзеянняў і г.д.

Заканадаўчы (уласназаканадаўчы, юрыдычны) падстыль. Закон, канстытуцыя, указ, грамадзянскія і крымінальныя акты і іншыя жанры. Дыпламатычны падстыль і яго жанры: камюніке, мемарандум, нота, міжнародны дагавор, міжнароднае пагадненне і інш. Адміністрацыйна-канцылярскі (кан-

цылярскі) падстыль, жанры падстылю: заява, аб'ява, даручэнне, аўтабіяграфія, распіска, характарыстыка, пратакол, справаздача і інш.

Лексічныя асаблівасці стылю: абстрактная лексіка, тэматычна абумоўленая тэрміналогія, канцылярызмы (клішэ, шаблоны), назвы асоб па роду дзейнасці, заняткаў, пасадзе і інш.

Марфалагічныя асаблівасці: абстрактныя назоўнікі, у тым ліку аддзяяслоўныя назоўнікі на *-нне*, *-ццё*, суфіксы *-ік* (*-нік*), *-чык* у простых і складаных назоўніках, назвах асоб; адносныя прыметнікі; інфінітыў, пры якім ужываюцца словы *неабходна*, *варта*, *тэрмінова* і інш.; субстантываваныя дзеепрыметнікі ў якасці назваў асоб і інш.

Сінтаксічныя асаблівасці стылю: складаныя сказы, сказы з дзеепрыметнікавымі і дзеепрыслоўнымі зваротамі; канструкцыі са складанымі злучнікамі, з адыменнымі прыназоўнікамі; ужыванне дзеяслоўных словазлучэнняў (дзеяслоў з назоўнікам) замест дзеясловаў; інфінітыўныя сказы са значэннем неабходнасці; адсутнасць простага і няўласна-простага мовы і інш.

Тэма 14. Навуковы стыль

Паняцце навуковага стылю. Сферы выкарыстання, змест, характар узаемаадносін, праяўленне аўтарскай індывідуальнасці.

Асноўная функцыя: паведамленне і тлумачэнне навуковых фактаў, вынікаў навуковых даследаванняў.

Прыметы стылю: інфармацыйнасць, аб'ектыўнасць, дакладнасць, строгая лагічнасць, доказнасць, завершанасць, пайнана выражэння думкі, насычанасць формуламі, умоўнымі абазначэннямі, графікамі, схемамі.

Уласна-навуковы (акадэмічны) падстыль. Манаграфія, дысертацыя, аўтарэферат, даклад і іншыя жанры. Навучальны (вучэбна-навуковы) падстыль і яго жанры: падручнік, лекцыя, вучэбны дапаможнік, семінарскі даклад, курсавая і дыпломная праца; навукова-папулярны падстыль: брашура, выступленне, артыкул і інш.

Лексіка навуковага стылю: агульныя, або нейтральныя, словы; словы агульна-навуковага ўжывання; тэрміны; устойлівыя выразы навуковага маўлення; іншамовныя словы і выразы тэрміналагічнага характару.

Марфалагічныя асаблівасці стылю: каранёвыя марфемы грэчаскага і лацінскага паходжання (*астра-*, *біблія-*, *геліё-*, *гелія-*, *мікра-*, *макра-* і інш.), суфікс *-льнік-* у словах-тэрмінах, абстрактных і рэчыўных назоўнікі ў форме множнага ліку, аддзяяслоўныя назоўнікі ніякага роду з абстрактным значэннем; дзеясловы ў форме цяперашняга часу, у тым ліку з “якасным” значэннем для паказу ўласцівасцей прымет прадметаў і з’яў і інш.

Сінтаксічныя асаблівасці стылю: разнастайныя паводле структуры складаназалежныя сказы са злучнікавай сувяззю; сказы з дзеепрыметнымі зваротамі; канструкцыі з галоўнай часткай тыпу *трэба сказаць*, *варта падкрэсліць* і да т.п.; пабочныя словы; аднародныя члены сказа; сказы з прамым парадкам слоў; састаўныя злучнікі, характэрныя для кніжных стыляў, расшчапленне выказніка.

Тэма 15. Публіцыстычны стыль

Паняцце публіцыстычнага стылю. Сфера выкарыстання, змест, характар узаемаадносін, адкрытасць аўтарскай пазіцыі, творчая індывідуальнасць.

Асноўныя функцыі: інфармаванне людзей пра найважнейшыя падзеі ў нашай краіне і за мяжой, уздзеянне з мэтай выклікаць адпаведныя адносіны да фактаў, з’яў, падзей і такім чынам фарміраванне грамадскай думкі.

Прыметы публіцыстыкі: лагічнасць, фактычная дакладнасць, эмацыянальнасць, экспрэсіўнасць, вобразнасць, афіцыйнасць выкладу, пабуджальнасць.

Падстылі публіцыстычнага стылю: газетна-публіцыстычны, радыё- і тэлежурналісцкі, аратарскі (палітычнае красамоўства).

Публіцыстычныя жанры: інфармацыйныя (інфармацыя, рэпартаж, інтэрв’ю), аналітычныя (карэспандэнцыя, артыкул, рэцэнзія, агляд), мастацка-публіцыстычныя (нарыс, эсэ, замалёўка, фельетон, памфлет).

Лексічныя асаблівасці стылю: уласныя імёны з суфіксамі *-чын*, *-шчын*, ужыванне займеннікаў *мы*, *яны* са значэннем “група, супольнасць”, неазначальная форма дзеяслова ў ролі галоўных членаў сказа; наяўнасць намінатаўных сказаў; формы дзеяслова загаднага ладу; функцыянаванне ўсіх тыпаў сказаў у адпаведнасці са зместам і жанрам тэксту; сродкі экспрэсіўнага сінтаксісу; пыталыя і клічныя сказы; простая мова.

Тэма 16. Стыль мастацкай літаратуры.

Гутарковы стыль

Паняцце мастацкага стылю. Сфера выкарыстання, змест, характар узаемаадносін.

Эстэтычная і камунікатыўная функцыі стылю.

Падстылі мастацкага стылю: вершаваная мова ў цэлым (верш, паэма, раман і інш.); мастацка-празаічны (аповяданне, апавесць, раман і інш.); драматургічны (камедыя, драма, трагедыя і інш.).

Лексічныя асаблівасці стылю: агульнаўжывальная лексіка і словы абмежаванага ўжытку, перавага слоў з канкрэтным значэннем, пасіўная лексіка, словы іншамоўнага паходжання, стылістычна нейтральная і стылістычна афарбаваная лексіка, словы з пераносным значэннем.

Марфалагічныя асаблівасці: словы з суфіксамі суб'ектыўнай ацэнкі, складаныя словы, клічныя склон назоўніка, стылістычная сінанімія словаўтваральных і формаўтваральных моўных сродкаў.

Сінтаксічныя асаблівасці: матываванае выкарыстанне ўсяго багацця сінтаксісу (складаныя і простыя сказы; няпоўныя сказы; сказы з умоўчаннем; інверсія, сегментацыя, далучэнне; пыталыныя, пабуджальныя і клічныя сказы і інш.).

Сродкі стварэння слоўнай выразнасці: сінонімы, іх віды і функцыі; амонімы, амографы, амафоны, амаформы; паронімы; антонімы, алітэрацыя і асананс.

Вобразна-выяўленчыя сродкі мовы: тропы і фігуры ў мастацкім кантэксце і іх функцыя. Вобразныя сродкі (эпітэт, параўнанне, метафара, метанімія, сінекдаха, перыфраза, фразема, гіпербала, літота і інш.). Стылістычныя фігуры (анафара, эпіфара, кальцо страфы, кампазіцыйны стык, градацыя, паралелізм, рытарычнае пытанне і інш.).

Паняцце гутарковага стылю. Сфера выкарыстання, характар узаемаадносін, выяўленне індывідуальных асаблівасцей асобы праз мову.

Асноўная функцыя: абмен думкамі і ўражаннямі паміж удзельнікамі гутаркі. Роля інтанацыі, мімікі, жэстаў.

Прыметы гутарковага стылю: натуральнасць і прастата ў выражэнні думкі, непадрыхтаванасць, аўтаматызм, свабодны выбар моўных сродкаў, багацце і разнастайнасць інтанацыі.

Падстылі гутарковага стылю: вусны, пісьмовы (эпістальярны).

Лексічныя асаблівасці: агульнамоўны нейтральны пласт лексікі, размоўна афарбаваныя словы, прафесіяналізмы, кніжная лексіка, аказіянальныя неалагізмы; вобразныя сродкі мовы.

Марфалагічныя асаблівасці: назоўнікі, прыметнікі і іншыя часціны мовы са стылістычна маркіраванымі фармантамі; элятыў; узаемазамяняльнасць дзеяслоўных формаў; абрэвіяцыя тэрміналагічных словазлучэнняў, субстантываты.

Сінтаксічныя асаблівасці: кароткія, часта няпоўныя сказы, словы-сказы, пабочныя і ўстаўныя канструкцыі, інверсія, зваротак, сігментацыя і далучальныя канструкцыі, клічныя, пабуджальныя і пыталыныя сказы.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. *Асновы культуры маўлення і стылістыкі: вучэб. дапам. / пад рэд. У.В.Анічэнкі. – Мінск: Універсітэцкае, 1992. – С. 148–245.*
2. *Багамолава, А.М. Практычная стылістыка / А.М.Багамолава. – Віцебск: ВДУ, 1996. – 38 с.*
3. *Беларуская мова: цяжкія пытанні фанетыкі, арфаграфіі, граматыкі / А.І.Падлужны, Л.Ц.Выгонная, Г.К.Усціновіч [і інш.]. – Мінск: Нар. асвета, 1987. – С. 16–31.*
4. *Лепешаў, І.Я. Асновы культуры мовы і стылістыкі / І.Я.Лепешаў. – Мінск: Універсітэцкае, 1989. – С. 7–67.*
5. *Пісарэнка, А.М. Функцыянальная стылістыка беларускай мовы / А.М.Пісарэнка. – Мінск: Бел. дзярж. ун-т культуры, 2003. – С. 12–86.*
6. *Старасценка, Т.Я. Стылістыка беларускай мовы: вучэб. дапам. / Т.Я.Старасценка, В.В.Урбан, Ф.С.Шумчык. – Мінск: БДПУ, 2009. – 219 с.*
7. *Сцяцко, П.У. Культура мовы / П.У.Сцяцко. – Мінск: Тэхналогія, 2002. – С. 102–121.*
8. *Сямешка, Л.І. Курс беларускай мовы / Л.І.Сямешка, І.Р.Шкраба, З.І.Бадзевіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1996. – С. 257–276.*
9. *Цікоцкі, М.Я. Стылістыка беларускай мовы / М.Я.Цікоцкі. – 2-е выд. – Мінск: Універсітэцкае, 1995. – С. 5–35; 240–290.*
10. *Янкоўскі, Ф.М. Беларускае літаратурнае вымаўленне / Ф.М.Янкоўскі. – Мінск: Нар. асвета, 1976. – С. 9–38.*

Дадатковая

1. *Абабурка, М.В. Культура беларускай мовы / М.В.Абабурка. – Мінск: Вышэйш. шк., 1994. – С. 15–27.*
2. *Гуліцкая, В.А. Культура мовы / В.А.Гуліцкая, А.М.Пісарэнка. – Мінск: Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2005. – 109 с.*
3. *Каўрус, А.А. Стылістыка беларускай мовы / А.А.Каўрус. – 3-е выд. – Мінск: Нар. асвета, 1992. – 207 с.*

4. *Красней, В.П.* Грані слова / В.П.Красней. – Мінск, 1992. – С. 117–151.
5. *Лексікалогія* сучаснай беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. А.Я.Баханькова. – Мінск: Навука і тэхніка, 1994. – С. 36–54.
6. *Міхневіч, А.Я.* Слоўка за слоўкам / А.Я.Міхневіч, Л.П.Кунцэвіч, Ю.В.Назаранка. – Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – С. 37–68.
7. *Правілы* беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск, 2008. – С. 28–52.
8. *Юрэвіч, А.К.* Стылістыка беларускай мовы / А.К.Юрэвіч. – 2-е выд. – Мінск: Вышэйш. шк., 1992. – 288 с.
9. *Цікоцкі, М.Я.* Стылістыка тэксту / М.Я.Цікоцкі. – Мінск: Універсітэцкае, 2002. – С. 18–33.
10. *Яўневіч, М.С.* Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М.С.Яўневіч, П.У.Сцяцко. – Мінск: Аверсэв, 2006. – 286 с.

Слоўнікі

1. *Арашонкава, Г.У.* Кароткі слоўнік беларускай мовы / Г.У.Арашонкава, В.П. Лемцюгова. – Мінск: Маст. літ., 1994. – 367 с.
2. *Арашонкава, Г.У.* Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: слоўнік-даведнік / Г.У.Арашонкава, В.П. Лемцюгова. – Мінск: Вышэйш. шк., 1991. – 303 с.
3. *Беларускі арфаграфічны слоўнік.* – Мінск, 2010. – 690 с.
4. *Бардовіч, А.М.* Словаўтваральны слоўнік беларускай мовы / А.М.Бардовіч, М.М.Круталевіч, А.А.Лукашанец. – Мінск: Беларус. навука, 2000. – 413 с.
5. *Бардовіч, А.М.* Марфемны слоўнік беларускай мовы / А.М.Бардовіч, Л.М.Шакун. – Мінск: Вышэйш. школа, 1975. – 784 с.; 2-е выд. – 1989. – 718 с.
6. *Беларуска-рускі слоўнік:* у 2 т. – Мінск: БелСЭ, 1988–1989.
7. *Беларуская мова:* энцыклапедыя. – Мінск: БелЭн, 1994. – 653 с.
8. *Бірыла, М.В.* Слоўнік беларускай мовы. Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтацыя. Словазмяненне. – Мінск: БелСЭ, 1987. – 903 с.
9. *Булыка, А.М.* Слоўнік іншамовных слоў: у 2 т. / А.М.Булыка. – Мінск: БелЭн, 1999.

10. *Гаўрош, Н.В.* Слоўнік эпітэтаў беларускай мовы / Н.В.Гаўрош. – Мінск: Вышэйш. шк., 1998. – 603 с.
11. *Грабчыкаў, С.М.* Слоўнік паронімаў беларускай мовы / С.М.Грабчыкаў. – Мінск: Нар. асвета, 1994. – 478 с.
12. *Клышка, М.К.* Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў / М.К.Клышка. – Мінск: ПУП “Радыёла-плюс”, 2005. – 672 с.
13. *Лазоўскі, М.У.* Слоўнік антонімаў беларускай мовы / М.У.Лазоўскі. – Мінск: Універсітэцкае, 1994. – 354 с.
14. *Лепешаў, І.Я.* Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы: у 2 т. / І.Я.Лепешаў. – Мінск: БелЭн, 1993.
15. *Русско-белорусский словарь:* в 3 т. – Минск: БелЭн, 1993.
16. *Слоўнік цяжкасцяў беларускай мовы* / Б.А.Плотнікаў, В.П.Трайкоўская. – Мінск: Кніжны Дом, 2004. – 544 с.
17. *Старычонак, В.Д.* Слоўнік амонімаў беларускай мовы / В.Д.Старычонак. – Мінск: Вышэйш. шк., 1991. – 255 с.
18. *Сцяцко, П.У.* Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П.У.Сцяцко, М.Ф.Гуліцкі, Л.А.Антанюк. – Мінск: Вышэйш. шк., 1990. – 222 с.
19. *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы.* – Мінск: БелЭн, 1996. – 784 с.
20. *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы:* у 5 т. – БелСЭ, 1978–1984.
21. *Шкраба, І.* Крынічнае слова: беларускія прыказкі і прымаўкі / І.Шкраба, Р.Шкраба. – Мінск: Маст. літ., 1987. – 286 с.
22. *Шкраба, І.Р.* Самабытнае слова: слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі (у рускамоўным дачыненні) / І.Р.Шкраба. – Мінск: БелЭн, 1994. – 234 с.
23. *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы.* Т. 1–8. – Мінск: Навука і тэхніка, 1979–1993.

Пытанні для самакантролю

1. Прадмет, задачы і змест курса “Асновы культуры мовы і стылістыкі”.
2. Паняцце моўнай нормы. Віды і варыянты нормаў.
3. Правільнасць маўлення: арфаэпічныя нормы.
4. Правільнасць маўлення: акцэнталагічныя нормы.
5. Правільнасць маўлення: словаўтваральныя нормы.
6. Правільнасць маўлення: марфалагічныя нормы ва ўжыванні назоўнікаў.
7. Правільнасць маўлення: марфалагічныя нормы ва ўжыванні прыметнікаў.
8. Правільнасць маўлення: марфалагічныя нормы ва ўжыванні лічэбнікаў.
9. Правільнасць маўлення: марфалагічныя нормы ва ўжыванні займеннікаў.
10. Правільнасць маўлення: марфалагічныя нормы ва ўжыванні дзеясловаў.
11. Правільнасць маўлення: марфалагічныя нормы ва ўжыванні дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў.
12. Правільнасць маўлення: марфалагічныя нормы ва ўжыванні прыслоўяў.
13. Лексічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.
14. Фразеалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.
15. Сінтаксічныя нормы беларускай літаратурнай мовы.
16. Сістэма стыляў літаратурнай мовы (кніжныя стылі і размоўны), паняцце падстылю і жанру.
17. Падстылі і жанры афіцыйна-справавога стылю.
18. Моўная адметнасць афіцыйна-справавых тэкстаў.
19. Паняцце дакумента. Віды дакументаў і асноўныя патрабаванні да іх афармлення.
20. Характарыстыка падстыляў і жанраў навуковага стылю.
21. Моўныя асаблівасці навуковых тэкстаў.
22. Характарыстыка падстыляў і жанраў публіцыстычнага стылю.
23. Функцыі публіцыстычнага стылю і сродкі іх рэалізацыі.
24. Моўная адметнасць публіцыстыкі.
25. Агульная характарыстыка стылю мастацкай літаратуры.
26. Падстылі і жанры мастацкага стылю. Супастаўляльны аналіз паняццяў *мова мастацкага стылю і літаратурная мова*.

27. Агульная характарыстыка размоўнага стылю.
28. Паняцце тропа. Віды тропаў і іх ужыванне ў функцыянальных стылях.
29. Паняцце стылістычных фігур. Віды стылістычных фігур і іх роля ў функцыянальных стылях.
30. Стылістычныя рэсурсы лексікі.
31. Стылістычныя рэсурсы марфалогіі.
32. Стылістычныя рэсурсы сінтаксісу.
33. Стылістычны аналіз тэкстаў розных функцыянальных стыляў.
34. Правільнасць маўлення як адметная рыса ўсіх функцыянальных стыляў.
35. Дакладнасць і сціслаць маўлення ў кантэксце функцыянальных стыляў.
36. Лагічнасць маўлення ў кантэксце функцыянальных стыляў.
37. Чысціня маўлення як адметная рыса ўсіх функцыянальных стыляў.
38. Дарэчнасць як спецыфічная якасць маўлення.
39. Багацце маўлення ў кантэксце функцыянальных стыляў.
40. Выразнасць маўлення як нераўнамерна запатрабаваная якасць у розных функцыянальных стылях.
41. Сучасная моўная сітуацыя паводле ацэнак лінгвістаў. Віды і варыянты нормаў.

Вучэбнае выданне

АСНОВЫ КУЛЬТУРЫ МОВЫ І СТЫЛІСТЫКІ

*Вучэбная праграма
на спецыяльнасці 1-23 01 11 Бібліятэказнаўства
і бібліяграфія (на напрамках)
напрамку спецыяльнасці 1-23 01 11- 04 Бібліятэказнаўства
і бібліяграфія (філалогія і лінгвістыка)
спецыялізацыі 1-23 01 11-04 01 Беларуская мова і літаратура*

Рэдактар І.В.Смяян
Тэхнічны рэдактар Л.М.Мельнік

Падпісана ў друк 27.05.2011 г. Фармат 60x84¹/₁₆.
Папера пісчая № 2. Ум. друк. арк. 1,16. Ул.-выд. арк. 0,76.
Тыраж 30 экз. Заказ 146.

УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”.
Вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск.
Ліцэнзія № 02330/0131818 ад 02.06.2006 г.

Надрукавана на рызографе
УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”.
Вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск.